

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

ANALİZ 278
ŞUBAT 2021

2020 IRAK DEĞERLENDİRMESİ: TÜRKMENLERİN DURUMU VE 2021'DEN BEKLENTİLER

SERCAN ÇALIŞKAN | ADİL ZİNEELABDİN

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2021

ISBN-13: 978-625-7219-26-6

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayınlanma Tarihi: 9 Şubat 2021

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir”

2020 IRAK DEĞERLENDİRMESİ: TÜRKMENLERİN DURUMU VE 2021'DEN BEKLENTİLER

Yazarlar Hakkında

Sercan Çalışkan

İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümünden 2017 yılında mezun olmuştur. Ardından aynı yıl içinde Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Tezli Yüksek Lisans Programına başlamıştır. "Sosyal Medya Üzerinden Algı Savaşları: Zeytin Dalı Harekâtı" teziyle yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Polis Akademisinde Uluslararası Güvenlik Programında doktora eğitimine devam etmektedir. Genel ilgi alanı güvenlik çalışmaları çerçevesinde gayrinizami harp konuları olmakla birlikte özel ilgi alanı bölgesel çalışmalar kapsamında Irak'taki güvenlik sorunları ve Irak Türkmenleridir. Ayrıca Çin'in Ortadoğu politikaları üzerine de çalışmalar yürütmektedir. Hâlihazırda Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) bünyesinde Türkmen Çalışmaları Biriminde araştırma asistanlığı yapmaktadır. İyi düzeyde İngilizce bilmektedir.

Adil Zineelabdin

Lisans eğitimini 2012 yılında Kerkük Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamlamış ve yüksek lisans derecesini Gazi Üniversitesi Kamu Hukuku Ana Bilim Dalında "Birleşik Devlet Modeli ve Irak Uygulaması" başlıklı teziyle almıştır. Selçuk Üniversitesi Kamu Hukuk Anabilim Dalında doktorasına devam eden Zineelabdin'in "Birleşik Devlet Modeli Olarak Irak Uygulaması", "İŞİD Sonrası Irak'ın Federal Sistemi" ve "Kerkük'ün Statüsü Sorunu" olmak üzere yayımlanmış üç bilimsel makalesi bulunmaktadır. Hâlihazırda ORSAM bünyesinde Türkmen Çalışmaları Biriminde araştırma asistanlığı yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

5 GİRİŞ

6 IRAK'TA YENİ HÜKÜMETİN KURULMASI VE TÜRKMENLERİN ORTAYA KOYDUĞU BEKLENTİLER

8 TARTIŞMALI BÖLGELER

11 ERKEN SEÇİMLER VE YENİ SEÇİM YASASI

12 TÜRKMEN GÖÇMENLERİN DURUMU

15 TÜRKMEN BÖLGELERİNDEKİ GÜVENLİK SORUNLARI

19 SONUÇ

GİRİŞ

iran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani ve Haş-di Şaabi Heyeti Başkan Yardımcısı Ebu Mehdi Mühendis'in Bağdat'ta öldürülmesi ile Irak için oldukça gergin ve pek çok sorunla beraber başlayan 2020 yılı; koronavirüs salgını başta olmak üzere siyasi, ekonomik ve sosyal birçok alanda haftalık hatta günlük değişkenlik gösterebilen gelişmelerle devam etmiştir. Söz konusu gelişmeler, Irak'ın tüm etnik ve dinî gruplarını yakından ilgilendirdiği gibi Türkmenleri de yakından ilgilendirmiş ve etkilemiştir. Bu bağlamda gerek Irak'taki yeni hükümetin kurulma süreci gerek ABD ve İran arasında Irak üzerinden yaşanan gerginlikler gerekse koronavirüs salgınının Irak ekonomisine yönelik olumsuz etkileri dolaylı ve doğrudan Türkmenlerin Irak'taki durumunu etkileyen hususlar olmuştur. Öte yandan her ne kadar 2017'de terör örgütü IŞİD'e karşı Irak merkezî hükümeti tarafından zafer ilan edilmiş olsa da 2019 yılında olduğu gibi 2020 yılında

da örgüt Kerkük, Selahattin ve Diyala vilayetlerinde Türkmenlerin de yoğun olarak yaşadığı coğrafyalarda saldırılarına devam etmiş, çok sayıda kayıp verilmesine neden olmuştur. Ayrıca Irak'ın toprak bütünlüğünü tehdit eden diğer bir terör örgütü PKK'nın Irak toprakları üzerindeki varlığına karşı her ne kadar Sincar Anlaşması çerçevesinde bir adım atılmış olsa da bilhassa Kerkük'te varlığını sürdüren örgütün hem terör saldırıları hem de kentteki uyuşturucu ticareti anlamında Türkmen nüfusa yönelttiği tehdit sürmektedir.

2020 yılı itibarıyla Irak'ta meydana gelen ve Türkmenler üzerinde de dolaylı veya doğrudan etki gücüne sahip tüm bu hususlar çalışma içerisinde başlıklar hâlinde ele alınacaktır. Ayrıca gelecek döneme ilişkin siyaset, ekonomi, toplum ve güvenlik anlamında Irak'ta yaşanması muhtemel gelişmelerin Türkmen toplumuna nasıl yansımalarının olabileceği yine çalışmada değerlendirilecek hususlardan biri olacaktır.

2014'te kurulan
Haydar Abadi
hükûmetinin ve
2018'de kurulan
Adil Abdulmehdi
hükûmetinin
kabinesinde
temsil edilmeyen
Türkmenler,
uzun bir sürenin
ardından tekrar
kabinede
kendilerine yer
bulabilmişlerdir.

IRAK'TA YENİ HÜKÛMETİN KURULMASI VE TÜRKMENLERİN ORTAYA KOYDUĞU BEKLENTİLER

Irak'ın Bağdat ve bazı güney vilayetlerinde Ekim 2019'da patlak veren hükûmet karşıtı protesto gösterileri sonucunda istifa eden Başbakan Adil Abdulmehdi'nin yerine gelecek yeni başbakanın parlamento tarafından seçilmesi alt ay gibi uzun bir sürenin ardından gerçekleşebilmiştir. Bu süreç boyunca Cumhurbaşkanı Berham Salih tarafından sunulan hem Tevfik Allavi hem de Adnan Zurfî hükûmeti kurma görevini tamamlayamamış olarak görevi tekrar Cumhurbaşkanı'na iade etmişlerdir. Özellikle parlamentoda bulunan Türkmen milletvekillerinin hükûmet kurma süreci boyunca ortaya koyduğu tutum, kurulacak yeni kabinede bir Türkmen bakanın yer alması yönünde olmuştur. Nitekim Türkmenler mevcut Başbakan Mustafa Kazîmi'den önce sunulan her iki aday ve parlamentodaki çeşitli siyasi gruplar ile müzakere süreci yürüterek Türkmen bir bakanın atanması noktasında kararlılıklarını ortaya koymuşlardır. Fakat bu noktada altı çizilmesi gereken husus, başbakan adaylarının hükûmetin kurulması sürecinde parlamentodaki Türkmen milletvekillerinin sundukları bakan adayları yerine; Türkmen kimliğinden ve Irak'taki Türkmen siyasetinden uzak isimlere yeni kabinelerde yer vermeye çalışmış olmasıdır.

Türkmen siyasiler, kendilerinin sunmuş olduğu isimler göz ardı edilerek kabinede yer verilmeye çalışılan isimlere karşılık ortak bir karşı tutum sergileyerek Türkmenlere dışarıdan bir bakan adayının empoze edilmesine izin vermeyeceklerini, Türkmence dahi bilmeyen adayların hükûmette Türkmenlerin haklarını savunmasının mümkün olmadığını belirtmişlerdir.

Eski Irak Ulusal İstihbarat Başkanı Mustafa Kazîmi'nin parlamento tarafından yeni başbakan olarak seçilmesi benzer süreçleri de beraberinde getirmiştir. Kazîmi'nin oluşturduğu kabine listesinde Türkmen bakan adayı olarak Ghada Muhammed Hameed'in gösterilmesinin ardından adaylığa dair Türkmen siyasilerden tepkiler gelmiştir. Konuya ilişkin açıklama yapan Irak Türkmen Cephesi (ITC) Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi, adayın parlamentodaki Türkmen milletvekillerine danışılmadan kabine listesine eklendiğini, parlamentodaki Türkmen milletvekillerine sorulmadan hiçbir bakan adayını ve bakanlığı kabul etmeyeceklerini vurgulamıştır. Türkmenlerin baskısı neticesinde parlamentodaki milletvekillerinin destek verdiği eski ITC Diyala Milletvekili Hasan Özmen, Kazîmi tarafından Temmuz 2020'de Devlet Bakanlığına aday olarak parlamento oylamasına sunulmuştur. Ancak Hasan Özmen'in aday gösterilmesinden bir ay sonra kalp krizi sonu-

cu hayatını kaybetmesi nedeniyle Türkmen bakanın ataması yapılamamıştır. Vefat eden Hasan Özmen'in yerine Irak İskân ve İmar Bakanlığı Araştırma Dairesi Genel Müdürü ve ITC Yürütme Kurulu Sekreteri Murat Gedik bakan adayı olarak gösterilmiştir. Fakat Murat Gedik'in de talihsiz bir şekilde yaşadığı trafik kazası sonrası hayatını kaybetmesi ile parlamentodaki Türkmen milletvekillerinin gösterdiği ikinci Türkmen bakan adayı da kabinede yer alamamış, üçüncü bir adayın sunulması gerekmiştir. Türkmen milletvekillerinin üçüncü aday olarak Başbakan'a sunduğu isim ise Irak Planlama Bakanlığında üst düzey bürokratik görevlerde bulunmuş Hiyam Köprülü olmuştur. Devlet Bakanı olarak Başbakan tarafından parlamentodaki güven oylamasına sunulan Köprülü'nün adaylığı, parlamentoda oy çokluğunun sağlanması neticesinde kesinleşmiştir. Böylece 2014'te kurulan Haydar Abadi hükûmetinin ve 2018'de kurulan Adil Abdulmehdi hükûmetinin kabinesinde temsil edilmeyen Türkmenler, uzun bir sürenin ardından tekrar kabinede kendilerine yer bulabilmişlerdir.

Bakanlık meselesinin ötesinde, Türkmen siyasiler Kazımi hükûmetine karşı olumlu bir tavır sergileyerek gerek hükûmet kurulma aşamasında gerekse de hükûmet kurulduktan sonra yeni hükûmete destek verdiklerini açıklamışlardır. İstikrarlı bir hükûmet yapısının Irak'ın geleceği için hayati rol oynadığını vurgulayan Türkmenler, her ne kadar belli başlı yol ayrımları olsa da Kazımi'nin politikalarının Irak'ın sorunlarına yanıt bulup bulmayacağını görülebilmesi için hükûmete destek verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Diğer yandan Kerkük başta olmak üzere tartışmalı bölgelere ilişkin Kazımi'nin Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ile attığı tek taraflı "koordinasyon merkezleri" adımı veyahut Türkmen bölgelerinin altyapı sorunlarının çözümüne dair somut uygulamaların olmaması gibi bazı meseleler Türkmenler ile Irak'ta kurulan hükûmet ara-

sında çözüm bekleyen hususlar olmaktadır. Ancak belirtilmelidir ki Kazımi'nin kabine içerisinde Türkmen bir isme bakanlık vermiş olması ve bu süreci Türkmen siyasiler ile yakın temas hâlinde götürerek yapması Türkmenlerin desteğini kazanabilmesi açısından önemli olmuştur. Bu karar yalnızca iç politika ile ilişkili olmayıp dış politikada Türkiye ile ilişkilere de olumlu anlamda katkı sunabilecek bir karar olmuştur. Zira Türkmen bakanın, Kazımi'nin Türkiye ziyaretinden yalnızca iki gün önce parlamentoda onaylanması da bu hususu destekler niteliktedir.

Mustafa Kazımi, Irak'ta başbakanlık koltuğuna oturmasından yedi ay sonra ilk Türkiye ziyaretini 17 Aralık günü gerçekleştirmiştir. Ziyaret, hemen öncesinde Türkmen bir bakanın parlamento tarafından onaylanması; Kazımi'nin heyetinde önemli Türkmen isimlerin bulunması ve ziyaret esnasında Irak Türkmenlerine ilişkin olarak yapılan açıklamaların içeriği ve iki ülke arasındaki köprülerden birinin Irak'taki Türkmen varlığı olduğunu göstermesi nedeniyle Türkmenler açısından da öneme sahip olmuştur.

Hiyam Köprülü isminin, Kazımi'nin Türkiye ziyaretinin hemen öncesinde parlamento tarafından onaylanarak Irak kabinesi içerisinde Devlet Bakanı olarak görevlendirilmesi, Irak'taki mevcut hükûmetin Türkiye ile ilişkilerinde Türkmenleri bir "köprü" olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Nitekim yalnızca bakanlık noktasında değil, ziyarette bulunan heyet içerisinde Türkmen Bakan'ın yanı sıra ITC Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi'nin de bulunması dikkat çekicidir. Nitekim Kazımi'nin hükûmet kurma sürecinde de Salihi'yi Türkmenlerin temsilcisi olarak muhatap aldığı, parlamentodaki siyasi grupları bir araya getirdiği toplantılarda Erşat Salihi'yi Türkmenlerin adına davet ettiği bilinmektedir. Türkiye ziyaretinde de Salihi'yi heyet içerisinde bulundurması, Irak-Türkiye ilişkilerinde ITC'nin

ve ITC özelinde Salihî'nin sahip olduğu önemi göstermesi bakımından dikkat çekici bir gösterge olmuştur.

Öte yandan Hiyam Köprülü'nün Devlet Bakanı olarak görevlendirilmesi, ziyaret esnasında yapılan açıklamalarda da en üst perdeden yankı bulmuştur. Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, Mustafa Kazîmi ile düzenlediği ortak basın toplantısında "...Irak Hükûmetinin de kapsayıcı ve kuşatıcı politikalarla tüm Irak halkının huzurunu temin edeceğine inanıyoruz. Başbakan Kazîmi'nin uzun bir sürenin ardından Irak kabinesinde tekrar bir Türkmen bakana yer vermesi bu inancımızı pekiştirmiştir. Sayın Başbakanı, milletimiz ve Irak Türkmenleri için oldukça anlamlı bu kararından dolayı bir kez daha tebrik ediyorum" ifadelerini kullanmıştır. Erdoğan, Türkmen bakan nedeniyle Kazîmi'yi tebrik etmesinin yanı sıra söz konusu tebriği Irak ile ilişkilerin "Irak'ın imarı" ile geliştirilebileceği açıklamalarından hemen sonra yapmıştır. Bu noktada meseleyi Türkmenlerin iki ülke arasında kurduğu köprü açısından ele almak da faydalı olacaktır. Türkiye'nin 2020 yılı içerisinde Musul'daki Başkonsolosluğunu tekrar açması ve bunun yanında Basra'daki Başkonsolosluğunu da hizmete açarak iki konsolosluğun faaliyetlerine de hız vermesi önemli bir noktadır. Zira Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu başta olmak üzere Irak'taki tüm diplomatik misyonları, IŞİD sonrası Irak'ın yeniden imarı için önemli girişimlerde bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da altını çizdiği söz konusu imar sürecinde Türkmenlerin iki ülke arasındaki ilişkilerde kurduğu köprüler vasıtasıyla Türk şirketlerin Irak'taki yatırımlarının önü açılabilir; aynı zamanda Telafer ve Tuzhurmatu gibi IŞİD'in getirdiği yıkımı en derinden yaşamış Türkmen bölgeleri başta olmak üzere tüm Irak halkı bu yatırımlardan faydalanabilecektir. Nitekim Irak Devlet Bakanı Hiyam Köprülü'nün geçmişte Planlama Bakanlığındaki bürokratik görevlerindeki tecrübeler göz önü-

ne alındığında, Türkiye'nin Irak ile ilişkilerinde yeniden imar kapsamında geliştirmek istediği ilişkilerde söz konusu tecrübelerin de önemli katkılar sağlayabileceği söylenebilir.

Bu kapsamda Kerkük'teki ticari hayatın merkez noktalarından biri olan ve önemli bir tarihî simge değeri taşıyan Kayseri Çarşısı'nın Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından restore edilerek yeniden hizmete açılması da Türkiye'nin Irak'taki imar sürecinde neler yapabileceğine dair somut bir örnek olmuştur. 2018 yılında çıkan yangında çarşının içerisinde ve dışarısında bulunan 400'den fazla iş yeri zarar görmüş ve büyük bölümünde ciddi hasarlar oluşmuştur. Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi Fatih Yıldız'ın girişimleri neticesinde TİKA, Şubat 2020'de Kayseri Çarşısı'nı 1 milyon dolar maliyet ile restorasyonunu tamamlamış ve tekrar hizmete açılmasını sağlamıştır.

TARTIŞMALI BÖLGELER

Musul, Kerkük, Selahattin ve Diyala vilayetlerinin kapsadığı tartışmalı bölgeler, sorunun bir türlü çözüme kavuşturulamadığı Anayasa'nın kabul edildiği 2005'ten bu yana olduğu gibi 2020 yılı içerisinde de pek çok gelişmeyi barındırmış; diğer yandan bu gelişmeler çözüme dair önemli bir aşamayı içermemiştir.

Mustafa Kazîmi'nin başbakanlık koltuğuna oturmasıyla tartışmalı bölgelerin merkezi hükûmet ile IKBY'nin arasında nasıl çözüme kavuşturulacağı üzerine bazı soru işaretlerinin belirdiği söylenebilir. Her ne kadar Kazîmi hükûmetinin ömrünün oldukça kısıtlı olacağı bilirse de özellikle Kazîmi'nin iç politikada tartışmalı bölgeleri bir araç olarak kullanabilme olasılığı önemli bir soru işareti oluşturmuştur. Zira Kazîmi gazetecilik yaptığı dönemde Irak'taki Kürt siyasi partiler ile yakın ilişkiler kurmuş ve söz konusu bu yakın ilişkilerin Irak siyasetine de yansıdığı gözlemlenmiştir. Kazîmi'nin Irak Parlamentosunda kendisini des-

Kerkük, IŞİD'e yönelik operasyon

tekleyen bir grubu bulunmamaktayken en önemli siyasi desteği parlamentoda bulunan Kürt siyasi partilerden alabilmektedir. Hem KDP hem de KYB yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda; Kazimi'nin başbakan adayı olduğu dönemde de desteklendiği, başbakan olmasının ardından da desteğin süreceğine dair önemli açıklamalarda bulunulmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Kazimi'nin siyaseten desteği yitirmemek adına başta Kerkük olmak üzere tartışmalı bölgelerde Kürt siyasi partilere yönelik bazı olumlu kararlar alabileceği noktasında birtakım endişeler oluşmuştur. Nitekim merkezî hükûmet ile IKBY arasında yapılan müzakereler neticesinde alınan tartışmalı bölgelerde "ortak koordinasyon merkezlerinin" kurulması kararı ve bu kararın Kazimi tarafından onaylanması söz konusu endişeleri somut bir zemine taşımıştır. Karara göre Kerkük, Diyala ve Musul'da dört ortak koordinasyon merkezi kurulması ve bu merkezlerde merkezî hükûmete bağlı güçler ile Peşmerge'nin müşterek hareket etmesi kararlaştırılmıştır. Karar, Türkmen siyasiler tarafından Peşmerge'nin Kerkük ve diğer tartışmalı bölgeler

geri dönüşü olarak yorumlanmış ve yalnızca Türkmenler değil; Kerkük Arap Cephesi gibi partiler de Türkmenlerle ortak görüş bildirerek karara karşı olduklarını belirtmişlerdir. Fakat Irak Ortak Operasyonlar Komutanlığı ile Peşmerge Bakanlığı arasında imzalanan anlaşma, Kazimi tarafından onaylanarak uygulanmaya başlamıştır. Yalnızca merkezî hükûmet ve IKBY arasında yürütülen müzakereler neticesinde alınan bu karar, gelecekte Kazimi hükûmetinin tartışmalı bölgelere dönük alacağı kararlara kuşku ile yaklaşılmasını da beraberinde getirmiştir. Nitekim Sincar Anlaşması sonrası söz konusu bu endişelerin varlığından daha net şekilde bahsedebilmek mümkün olmuştur.

9 Ekim 2020'de Irak merkezî hükûmeti ile IKBY arasında imzalanan ve terör örgütü PKK başta olmak üzere yabancı grupların bölgeden çıkarılmasını öngören Sincar Anlaşması'nın ardından tartışmalı bölgelere dair hem merkezî hükûmet hem de IKBY tarafından bazı açıklamalar yapılmıştır. IKBY Başbakanı Mesrur Barzani, anlaşmanın ardından yaptığı açıklamada "Sincar Anlaşması, tartışmalı

İŞİD sonrası dönemde Sincar'ın normalleşmesi amacıyla yapılan anlaşmanın "tartışmalı bölgelerin çözümüne ilişkin" müstakil bir anlaşma olmadığı; anlaşmanın Sincar'daki terör örgütü PKK ve Haşdi Şaabi varlığı ile bu varlığın Yezidilerin bölgeye geri dönüşünün önüne geçtiği gerçeği ile ilişkili olduğu unutulmamalıdır.

bölgelerde 140. maddenin uygulanması için bir başlangıçtır" ifadelerini kullanmıştır. Diğer yandan, Irak Ulusal Güvenlik Danışmanı Kasım Araci ise Sincar'ın ardından Kerkük'e yöneleceklerini dile getirerek "normalleşme" adına benzer adımların Kerkük'te de atılabileceğinin işaretlerini ortaya koymuştur. Nitekim Sincar Anlaşması'ndan üç gün sonra 12 Ekim'de Erbil'e giden Cumhurbaşkanı Berham Salih'in temasları sırasında IKBY tarafına Sincar'daki anlaşmanın ardından Kerkük konusunda da iki taraf arasında bir anlaşmanın yapılabileceğini söylediği kamuoyuna yansımıştır. İŞİD sonrası dönemde Sincar'ın normalleşmesi amacıyla yapılan anlaşmanın "tartışmalı bölgelerin çözümüne ilişkin" müstakil bir anlaşma olmadığı; anlaşmanın Sincar'daki terör örgütü PKK ve Haşdi Şaabi varlığı ile bu varlığın Yezidilerin bölgeye geri dönüşünün önüne geçtiği gerçeği ile ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Öte yandan BM Irak Yardım Misyonu (UNAMI) tarafından da merkezî hükûmet ile IKBY arasında tartışmalı bölgeler olarak nitelendirilen Musul, Kerkük, Selahattin ve Diyala vilayetleri sınırları içerisinde yer alan tartışmalı bölgeler sorunu, yalnızca Bağdat ve Erbil'den yetkililerin oluşturduğu bir masada çözüme kavuşturulamayacak ölçüde geniş kapsamlıdır. Bu anlamda Sincar Anlaşması öncesinde Yezidilerin müzakere masasında yer almadığı; anlaşmanın büyük

oranda Bağdat ve Erbil arasında gerçekleştirilen ve şeffaflıktan uzak bir şekilde süreç sonunda imzalandığına dair eleştiriler göz önüne alındığında, benzeri bir sürecin bilhassa Kerkük'te hayata geçirmeye çalışmak bölgede çok ciddi kırılmalara neden olacak fay hatlarını harekete geçirebilecektir.

Hem "ortak koordinasyon merkezleri" kararı hem de Sincar Anlaşması; tartışmalı bölgelerin, IKBY'nin yeniden başat aktör olabilmesi bağlamında hâlen birincil politikaları içerisinde yer aldığını göstermektedir. Dolayısıyla Haziran 2021'de yapılması planlanan erken seçimler öncesinde özellikle İran'a yakın Şii siyasi grupların baskısı altında bulunan merkezî hükûmetin, parlamentoda önemli bir güç barındıran Kürt grupları yanında tutabilmek için tartışmalı bölgeler bağlamında atacağı adımlar dikkatle takip edilmelidir.

Öte yandan, 2020'de Irak siyasetinde yaşananların ışığında tartışmalı bölgelere ilişkin 2021'de yakından takip edilmesi gereken diğer bir husus ABD'de yaşanan yönetim değişikliğidir. Trump yönetimi, her ne kadar 2017'de IKBY'nin gerçekleştirdiği referanduma destek vermemiş gözüksede özellikle Joe Biden'ın başkan yardımcılığı yaptığı Obama yönetiminden görevli olan bazı bürokratların referanduma değil "zamanlamasına" karşı olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Biden yönetiminin baş-

**Kabul edilen
seçim yasası
kapsamında,
Kerkük'teki
seçim
bölgelerinin
belirlenmesiyle
ilgili oturum
Ekim 2020'de
düzenlenmiş
ve oturumda
Kerkük'ün üç
seçim bölgesine
ayrılması
kararlaştırılmıştır.**

laması ile birlikte IKBY'nin bazı tartışmalı bölgeleri de içerecek olası bağımsızlık adımlarına nasıl yaklaşılabileceği önemli bir soru işareti. Yine Obama döneminde görevli gerek Suriye gerek Irak sahasında tecrübe kazanmış bir isim olan Brett McGurk'un Joe Biden tarafından ulusal güvenlik ekibinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika Koordinatörlüğüne getirilmesinin beklenmesi de bu doğrultuda önemli bir gelişme olarak kaydedilebilir.

ERKEN SEÇİMLER VE YENİ SEÇİM YASASI

Irak sokaklarındaki hükümet karşıtı protestolara katılan eylemcilerin öncelikli taleplerinden biri ülkenin erken seçimlere gitmesi olmuştur. Protestolara en başından beri destek verdiklerini ancak katılım noktasında destek vermeyeceklerini bildiren siyasiler ise eylemcilerin erken seçim taleplerini desteklemişlerdir. Nitekim altı ay sonra ancak kurulabilen yeni hükümetin ardından yeni seçim yasasının Cumhurbaşkanı tarafından onaylanması da hükümetin kurulmasından altı ay sonra olmuştur. Kabul edilen seçim yasası kapsamında, Kerkük'teki seçim bölgelerinin belirlenmesiyle ilgili oturum Ekim 2020'de düzenlenmiş ve oturumda Kerkük'ün üç seçim bölgesine ayrılması kararlaştırılmıştır. Buna göre Kerkük'teki 12 milletvekili sandalyesinin dağılımı il merkezinde 4, il merkezinin doğusunda 5 ve Havice ilçesi ile Riyaz

nahiyesini kapsayacak bölgede ise 3 şeklinde düzenlenmiştir. Musul vilayeti ise sekiz seçim bölgesine bölünmüştür. Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Telafer bölgesine 4 milletvekili ayrılmıştır. Diğer yandan Türkmenlerin yine azımsanmayacak nüfusu ise Musul'un güneydoğusundaki bölgelerden oluşan seçim bölgesinde bulunmaktadır. Bu kapsamda söz konusu seçim bölgesinde Hamdaniye ilçesindeki Tezharap, Karayatak, Siteh, Sellamiye, Sennif, Kızfahra (Şemsiye) gibi Türkmen yerleşim yerleri mevcuttur. Tilkeyf'teki Karakoyun, Rezakiye, Sedabavize, Aşağı ve Yukarı Şeyhan Türkmen yerleşim yerleri ise 4 milletvekiline sahip Şebek, Yezidi ve Araplardan oluşan karma bir bölge içerisinde bulunmaktadır. Diğer yandan Musul merkez ilçesine bağlı ve 14 binden fazla Türkmen nüfusuna sahip Muhallebiye nahiyesi, Arapların çoğunluk oluşturduğu 5 milletvekili çıkaran seçim bölgesine; Türkmenlerin Musul'da çoğunlukta olduğu Reşidiye nahiyesi, Musul'un Arap bölgelerinden oluşan 3 sandalyeli seçim bölgesi içerisine dâhil edilmiştir.

Selahaddin vilayeti ise toplamda dört milletvekili çıkaracak dört ayrı seçim bölgesine bölünmüştür. Tuzhurmatu ve Amirli ilçeleri Arapların (Şii çoğunluk) yanı sıra Kürtlerin de bulunduğu bir seçim bölgesi içerisinde yer almıştır. Türkmenlerin nüfus çoğunluğunu oluşturduğu yerler

Tuzhurmatu ile Amirli ilçeleridir. Tuzhurmatu merkezine bağlı Yengice nahiyesi ve Süleyman Bey nahiyesine bağlı Hasadarlı, Muratlı ve Köküz köyleri yine Türkmenlerin yoğun yaşadığı bölgelerdir. Türkmenlerin yanı sıra Tuzhurmatu merkezindeki Cumhuriye semtinin neredeyse tamamı Kürt nüfustan oluşmaktadır. Diğer yandan Süleyman Bey nahiyesinin merkezi ise büyük ölçüde Araplardan oluşmaktadır.

Diyala vilayeti ise dört seçim bölgesine bölünmüştür. Türkmenler, Kürtlerin ve Arapların çoğunluk oluşturduğu seçim bölgeleri arasında paylaştırılmıştır. Ancak Hanekin'deki Türkmenlerle Celevle, Saadiye ve Karatepe'de bulunan Türkmenlerin parlamento seçimlerinde birlikte hareket etmeleri, 3 milletvekili çıkarılan seçim bölgesinden bir milletvekili kazanmalarını sağlayabilir.

Kerkük'ün seçim bölgelerine ayrılmasına ilişkin Türkmenlerin tavrı, Kerkük'ün üç seçim bölgesine ayrılarak bu bölgelerin Türkmen, Arap ve Kürtler arasında paylaştırılması şeklinde olmuştur. 26 Ekim 2020'de Türkmen Karar Partisi, seçimler meselesi başta olmak üzere karma etnik yapıya sahip bölgelerde Türkmen, Arap ve Kürtlerin önde gelenlerinin görüşünün alınması gerektiği yönünde Irak Başbakanı Mustafa Kazimi'ye çağrıda bulunmuştur.¹ Bu kapsamda Kerkük'ün sandalye sayılarının vilayetin bileşenleri arasında eşit bir şekilde dağıtılmadığı için birçok Türkmen siyasi parti, parlamento tarafından kabul edilen yeni seçim yasasına itiraz etmiştir. Bu doğrultuda Türkmeneli Partisi, seçim yasasına Türkmenlerin Irak Parlamentosunda adil temsiliinin sağlanması gerektiği yönünde çağrılarda bulunmuştur. 14 Kasım 2020'de Türkmeneli Partisi, Türkmen Karar Partisi, Türkmen Hak Partisi, Irak Türkmen İslami Birliği, Türkmen

İrada Partisi ve Ata Hareketi (Kerkük Şubesi) ortak bir toplantı düzenleyerek seçim yasasının düzeltilmesi için BM Irak Özel Temsilcisine bir mektup yazmışlar ve merkezî hükümette Kerkük'teki bileşenlerinin eşit temsil hakkının olması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Yalnızca parlamento veyahut yerel seçimler noktasında değil, Türkmenler Kerkük'teki resmi kurumlarda gerçekleştirilen tüm atamalarda da kentteki bileşenler arasında özellikle %32 esasına bağlı kalınarak atamaların yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu noktada özellikle Kerkük'teki öğretmen atamaları ile güvenlik bürokrasisine bağlı kurumlarda %32 dağılımına dikkat edilmesi gerektiği savunulmuştur.

TÜRKMEN GÖÇMENLERİN DURUMU

Türkmenlerin göç ettiği bölgelerin başında Musul vilayetine bağlı Telafer ilçesi, Selahattin'e bağlı Tuzhurmatu ve çevresi gelmektedir. Irak Planlama Bakanlığına bağlı Ulusal İstatistik Merkezinin verilerine göre 2018 yılı itibarıyla Irak'ın en büyük ilçesi konumunda bulunan Telafer'de çevre köyler ve nahiyelerle birlikte 511.000 nüfus yaşarken, ilçe merkezinin nüfusu 215.000 olarak bilinmektedir. Telafer merkezi ise 250 bin olarak belirtilmektedir. Telafer kenti 2003 yılından sonra Irak'ta terör örgütleri el-Kaide ve IŞİD varlığından ve yine bu terör örgütlerinin tetiklediği mezhep çatışmalarından en çok etkilenen şehirlerden biri olmuştur. 2014 yılından önce terör ve mezhep çatışması nedeniyle birçok Telaferli Türkmen yaşadığı yerleri terk ederek göç etmek zorunda kalmıştır. 2014 yılında IŞİD tarafından kontrol edilmeye başlanan ve IŞİD kontrolünde 2017'ye dek üç sene kalan Telafer halkının %90'ı ilçeyi terk etmiştir. Telafer kentinin büyük bir bölümünün göç etmesi nedeniyle 28 Mart

¹ Turkman Yaşturutan Selas Devair İntihabiye, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1217476245290411&id=523275694710473

Irak merkezî hükûmetinin IŞİD'e karşı zafer ilan etmesinin üzerinden 3 yıl geçmiş olmasına rağmen, IŞİD'den en çok etkilenen bölgelerin başında gelen Telafer'de yeniden imar faaliyetlerine dair önemli bir aşama kaydedilememiştir.

2018'de Irak Göç ve Göçmenler Bakanlığı tarafından Telafer'de "Göç ve Göçmenler Bürosu" açılmıştır.

Ağustos 2020'de Telafer mültecilerinin geri dönüşünün sağlanması amacıyla 21 aşiret reisi ve toplumun önde gelenleri mültecilerin dönmesi için "Sanaad for Peacebuilding" in desteğiyle bir anlaşmaya imza atmışlardır. Kasım 2020 itibarıyla anlaşmaya imza atanların sayısı 35'e yükselmiştir. Bu anlaşma kapsamında 60 bin Telaferli'nin geri dönmesine kapı aralanacağı belirtilmiştir.

Telafer'e geri dönemeyenlerin temel gerekçesi tarıma dayalı olan Telafer ilçesindeki işsizlik ve birçoğunun evinin yıkılmış olmasıdır. Irak merkezî hükûmetinin IŞİD'e karşı zafer ilan etmesinin üzerinden 3 yıl geçmiş olmasına rağmen, IŞİD'den en çok etkilenen bölgelerin başında gelen Telafer'de yeniden imar faaliyetlerine dair önemli bir aşama kaydedilememiştir. Altyapı, sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerinin eksikliğinin yanı sıra bölgeye geri dönecek olan ailelere iş olanakları sağlanamamakta, bu durum Telafer halkının bölgeye dönüşüne engel olmaktadır. Ayrıca güvenlik noktasında hâlen önemli sorunların olması da geri dönüşleri önleyen diğer bir önemli sorun olmaktadır. Merkezî hükûmete bağlı güvenlik güçlerinin bölgedeki asayışı sağlayan tek güç olmaması ve idari yönetimin de merkezî oto-

riteyi sağlamada yetersiz kalması, yerlerine dönen ailelerin sicil kayıtları noktasında güvenilir bir soruşturmada geçmemesini de beraberinde getirmektedir. Nitekim akrabası ve yakınından birinin terör örgütü IŞİD'e katılması dolayısıyla bazı ailelere güvenlik güçleri tarafından "IŞİD destekçisi" muamelesi gösterildiği bilinmektedir.

2020 yılı içerisinde Türkmen göçmenleri barındıran bazı kampların kapatıldığı, kamplarda kalan ailelerin evlerine geri döndüğü bildirilmiştir. Yıl içerisinde Kerkük Göç ve Göçmen Müdürlüğünden yapılan açıklamada, Kerkük'ün güneydoğusunda iç göçmenlere ait 7 kampın kapatıldığı aktarılmıştır. Bu kapsamda iç göçmenlerin bölgelerinin terör örgütü IŞİD'in eline geçtiği Haziran 2014'ten bu yana kaldıkları Kerkük'teki Nezrava 1, Nezrava 2, Nezrava 3, Nezrava 4, Nezrava 5, Nezrava 6 ve Yahyava Kamplarının kapatıldığı açıklanmıştır. Terör örgütü IŞİD'in Haziran 2014'te Irak topraklarının neredeyse üçte birini ele geçirmesiyle birlikte iç göçmen durumuna düşen milyonlarca kişiden bir bölümünün sığındığı Diyala kentindeki en son göçmen kampı olan Vend Kampı'nın da faaliyetine son verilmesiyle kentteki tüm kampların kapatıldığı ifade edilmiştir. Kampların kapatılmasına yönelik Türkmen siyasiler tarafından yapılan açıklamalarda ise bazı itirazlar dile getirilmiştir. Kampların kapatılmasına rağmen

Kerkük, Yahyava Kampı

men kamplardan evlerine dönmeye zorlanan Türkmenlerin yaşadıkları bölgelerde henüz imar faaliyetlerinin tamamlanmadığı vurgulanmış ve plansız gerçekleşen bu kapanmalar sonucunda bilhassa kamplardan Telafer ilçesi ve Telafer'e bağlı İyaziye nahiyesine dönen ailelerin birçok zorlukla karşı karşıya kalabilecekleri aktarılmıştır.

İŞİD'in 2014 yılında Tuzhurmatu ve Amirli çevresindeki köyleri kontrol etmesiyle birlikte Yengice, Süleyman Bey nahiyesi ve çevresindeki Köküz, Hasadarlı, Murtalı köylerinde yaşayan Türkmen nüfus daha çok Tuzhurmatu'nun merkezine veyahut Kerkük'e göç etmek zorunda kalmıştır. Bu noktada özellikle Amirli çevresindeki Türkmen köyleri olan Bastamlı, Abbut, Zengilli, Sayyat köyleri de İŞİD tehdidi dolayısıyla Kerkük'e göç etmiştir. 2020 yılı itibarıyla Tuzhurmatu ve Amirli çevresindeki Bayat köylerinden göç edenlerin evlerine geri dönebilmeleri ile ilgili önemli adımlar atılmış, bu sayede çoğu iç göçmen bölgedeki

köylere geri dönebilmiştir. Söz konusu adımlar kapsamında Tuzhurmatu ilçesine bağlı Süleyman Bey nahiyesindeki Büyük Hafriye, Küçük Hafriye ve Lokum köylerine sivil halkın geri dönüşü için Kerkük Ortak Operasyonlar Komutanı Saad Harbiye, Süleyman Bey Nahiyesi Müdürü, Irak Ordusu İkinci Alay Komutanı ile bölgedeki aşiret şeyhlerinin katıldığı bir toplantı gerçekleştirilmiş ve yapılan toplantıda, İŞİD tehdidinden arınmış Süleyman Bey'e bağlı köylere geri dönüşlere izin verileceği bildirilmiştir. Yine bu adımlar doğrultusunda, Şubat 2020'de 100 aile Amirli çevresindeki Bayat köylerine dönmüştür.² Kasım 2020'de ise Bastamlı köyü ve diğer Türkmen köylerinde önemli oranda geri dönüşler sağlanmıştır. Ancak bu bölgedeki evlerin hem terör örgütü İŞİD tarafından hem de İŞİD'e karşı yürütülen operasyonlarda büyük zarar görmesi, dönen ailelerin büyük güçlerle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Diğer yandan tüm bu zorluklar, henüz evlerine geri dönmemiş Türk-

² Kuvvat Readul Sari Tuid 100 Aila Naziha Limantıkha fi Amirli, <https://www.radionawa.com/all-detail.aspx?jimare=18321>

**Kerkük'e bağlı
Dakuk ve
Havice ilçeleri;
Selahattin'e bağlı
Tuzhurmatu ve
Amirli; Diyala'ya
bağlı Hanekin,
Beledruz
ve Mendeli
bölgeleri yıl
içerisinde terör
örgütü IŞİD
militanlarının
bölgedeki
güvenlik güçleri
ile sivillere
yönelik saldırılar
düzenlediği
Irak'ın
kuzeyindeki
başlıca yerler
olmuştur.**

men göçmenlerin dönüş süresini de uzatmaktadır. Bu nedenle ITC, Bastamlı nahiyesindeki aileler ile başlattığı geri dönen göçmen ailelere destek kampanyasını sene içerisinde bölgedeki çoğu nahiye ve köylerde uygulama yoluna gitmiştir. Nitekim bölgede bulunan Türkmen siyasiler ve yerel idareciler, geri dönüşlere dair resmî izinlerin sağlanarak dönüşlerin hızlandığını bildirmişler fakat dönüşlerin ardından izlenecek diğer bir yol haritası olan yeniden inşa sürecinde ciddi zorlukların mevcut olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla Türkmen göçmenlerin yerlerine geri dönüşüyle ilgili 2021'de temel gündem maddelerinden biri, IŞİD'den arındırılmış bölgelerin alt ve üstyapı başta olmak üzere sağlık, eğitim ve iş imkânları gibi kamu hizmetlerinin sağlanması olacaktır. Zira hâlen çok sayıda Türkmen bölgeleri geri dönüşünün sağlanması gerektiği göz önüne alındığında, bölgedeki kamu hizmetlerinin sağlanabilmesi için gerekli politikaların bir an önce özellikle merkezi hükümet tarafından hayata geçirilmesi elzem görülmektedir.

IŞİD tehdidi nedeniyle Kerkük'ten göç eden ailelerin geri dönüşü için hâlen kentte çok sayıda adım atılması gerektiğine dair açıklamalar bizzat Irak'taki resmî kurumların başındaki isimler tarafından dile getirilmiştir. Bu kapsamda Kasım 2020'de Kerkük'ü ziyaret eden BM Genel Sekreteri'nin Irak Özel Temsilci-

si Jeanine Hennis Plasschaert, düzenlediği basın toplantısında göçmenlerin evlerine geri dönüşlerinin önündeki en büyük engellerden birinin yeniden imar gereksinimi olduğunu dile getirmiştir. Aynı toplantıda konuşan Kerkük Vali Vekili Rakan Said Cuburi ise terör örgütü IŞİD saldırıları nedeniyle Kerkük'ün güneyinde 138 köyün tahrip edildiğini Kerkük'ün yeniden imarı için BM'den gelen yardımın artırılması gerektiğini ifade etmiştir.

TÜRKMEN BÖLGELERİNDEKİ GÜVENLİK SORUNLARI

2020 yılında Irak'ı istikrarsızlaştıran siyasi, sosyal ve ekonomik birçok sorun doğrudan veya dolaylı olarak Irak'ın güvenliği üzerinde de etkili olmuştur. Irak'ta varlık gösteren terör örgütü IŞİD ve PKK militanları, söz konusu istikrarsızlıklardan faydalanarak kendilerine hareket alanı oluşturmaya çalışmışlar ve bu çerçevede Irak'ın çeşitli bölgelerinde terör eylemlerini sürdürmüşlerdir.

Kerkük'e bağlı Dakuk ve Havice ilçeleri; Selahattin'e bağlı Tuzhurmatu ve Amirli; Diyala'ya bağlı Hanekin, Beledruz ve Mendeli bölgeleri yıl içerisinde terör örgütü IŞİD militanlarının bölgedeki güvenlik güçleri ile sivillere yönelik saldırılar düzenlediği Irak'ın kuzeyindeki başlıca yerler olmuştur. Sivil yerleşim alanlarına silahlı saldırılar, güvenlik kontrol noktaları ile devriye hâlindeki

güvenlik güçlerine bombalı ve silahlı saldırılar gibi saldırı metotları örgüt tarafından en çok kullanılan saldırı yöntemleri olmaktadır. 2017 öncesine nazaran alan hâkimiyeti amaçlayan örgüt, daha çok birkaç kişilik gruplarla ani saldırıların ardından hızlı geri çekilme taktikleri uygulamaktadır.

2020 yılının sadece Nisan ayında Kerkük, Selahaddin ve Diyala vilayetlerinde IŞİD tarafından 10'dan fazla terör saldırısı gerçekleştirilmiştir. Irak Başbakanlığına bağlı Güvenlik Medya Ağı tarafından yapılan açıklamaya göre, 1 Ocak - 15 Nisan 2020 tarihleri arasında ülke genelinde 135 IŞİD militanı etkisiz hâle getirilmiş; 88 güvenlik mensubu IŞİD saldırısı sonucu hayatını kaybetmiş ve 174'ü yaralanmıştır. Ayrıca bu saldırılar sonucu 82 sivil hayatını kaybetmiş ve 120 kişi de yaralanmıştır.³ IŞİD'in 2020 yılının ilk yarısında aylık ortalama 60 saldırı gerçekleştirdiği belirtilmiştir.⁴ Diğer yandan 2020 yılının ilk yarısında IŞİD tehdidinin daha geniş bir alana yayılması, Kerkük, Tazehurmatu, Dakuk, Tuzhurmatu ve Amirli bölgelerini doğrudan etkilemiştir.

Mayıs 2020'de Irak'ta yeni hükûmetin kurulması ile IŞİD tehdidinin yoğunlaştığı bölgelerde operasyonlar hızlandırılmıştır. Haziran 2020'de Kerkük, Diyala ve Selahaddin üçgeninde Irak Kahramanları Operasyonu başlatılmıştır. Daha sonra 2, 3 ve 4. Irak Kahramanları Operasyonları devam ettirilmiştir. Bu operasyonlar ile IŞİD'in hükûmetin kurulamaması, protesto gösterileri ve Covid-19 gibi sorunlardan faydalanarak daha fazla güçlenmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Kazimi hükûmetinin IŞİD militanlarına yönelik gerçekleştirdiği operasyonların yanı sıra IŞİD militanlarına yönelik mücadelede istihbari anlamda önemli ilerlemeler gerçekleşmiştir. Başbakan Sözcüsü Yahya Resul'ün açıklamalarına göre sadece

Kasım ve Aralık 2020'de 83 IŞİD'li öldürülürken 84 terörist de yakalanmıştır. Ayrıca Irak İstihbarat Servisi, "Ebubekir Bağdadi'nin yerine geçmeye aday olan" Abdulnasır Kardaş'ın yakalandığını duyurmuştur.

Irak merkezî hükûmetine, IŞİD'e karşı düzenlenen operasyonlarda destek sağlayan ABD öncülüğündeki IŞİD Karşıtı Uluslararası Koalisyonun Irak'taki ABD ve İran rekabetinden etkilenmesi de Türkmen bölgelerindeki IŞİD varlığının geleceği noktasında bazı endişelere neden olmuştur. İran yanlısı milis grupların Süleymani ve Mühendis suikastının ardından ABD ve Uluslararası Koalisyon askerlerinin bulunduğu askerî üslere yönelik saldırılarını arttırmaları nedeniyle birçok askerî üs ABD öncülüğündeki koalisyon tarafından Irak ordusuna bırakılmış ve ABD askerleri ile koalisyon güçlerine bağlı askerler üslardan çekilmiştir. Bu kapsamda atılan bir adımla, Mart 2020'de Kerkük'te bulunan K1 Askerî Üssü'nden de Uluslararası Koalisyon askerlerinin çekildiği ve üssün Irak ordusuna devredildiği açıklanmıştır. K1 Üssü'nün Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı gerek Kerkük gerek Selahattin gerekse de Diyala çevresindeki IŞİD operasyonlarında Irak ordusuna verdiği hava gücü ve istihbarat desteği göz önüne alındığında, üsten çekilmenin operasyona ne gibi etkilerinin olacağı tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle 2019 yılında Kerkük'ün Dakuk, Havice ve Reşad gibi bölgelerinde önemli ölçüde artış gösteren IŞİD tehdidi bu endişeleri yoğunlaştırmıştır. Fakat Kazimi hükûmetinin ABD ve Uluslararası Koalisyonun terörle mücadelede sunduğu katkıya atfettiği önemi hemen hemen her fırsatta dillendirmesi her ne kadar üslardan bazı çekilmeler olsa da bu çekilmelerin İran ile mücadelede taktiksel anlamlar taşıdığını göstermiştir. Bilhassa Irak Terörle

³ بالارقام.. نتائج العمليات الامنية ضد الارهاب منذ 1 كانون الثاني ولغاية 51 نيسان, <https://alforatnews.com/news/>, 23 Nisan 2020.

⁴ مكافحة الإرهاب .. عودة داعش في العراق .. الأسباب وحجم المخاطر <https://www.europarabct.com>, 3 Ocak 2020, /مكافحة-إرهاب-2/

Mücadele Biriminin operasyonlarına sağlanan hava desteğinin -Süleymani suikastından sonra bir süre ara verilmiş olsa da- devam etmesi ve operasyonlar neticesinde IŞİD'in Kerkük'ün güneyinde bulunan kırsal alanlardaki hücrelerine geniş çaplı operasyonlarda koalisyon güçlerinin de bulunması bu noktada endişeleri önemli ölçüde gidermiştir. Nitekim yine merkezî hükûmet ve IŞİD Karşıtı Koalisyon tarafından yapılan açıklamalarda, Irak güvenlik güçlerine yönelik bilhassa eğitimlerin ve istihbarat desteğinin devam edeceği vurgulanmıştır. Bu anlamda IŞİD'in lider kadrosuna dönük 2020 yılındaki önemli operasyonlar da bu açıklamaları destekler bir mahiyet taşımıştır.

Türkmen bölgelerindeki güvenlik sorununa neden olan diğer önemli sebeplerden biri de Kerkük ve güneyinde birden fazla güvenlik gücünün bulunmasıdır. Tuzhurmatu ve çevresi başta olmak üzere Türkmen bölgelerinde Mayıs 2020'de IŞİD saldırılarında görülen artış ilgili açıklamada bulunan eski Irak Parlamentosu Milletvekili ve Irak Türkmen İslam Birliği Genel Sekreteri Casim Muhammed Cafer, bölgedeki güvenlik güçlerinin nitelikli silahlarla donatılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Cafer, bölgede birden fazla güvenlik gücünün bulunması ve söz konusu güçler arasındaki koordinasyon eksikliği nedeniyle IŞİD militanlarının bölgede kolay bir şekilde terör eylemlerinde bulunabildiğini belirtmiştir. Muhammed Cafer'in Kerkük'ün güvenliğine dair yapmış olduğu değerlendirmelere paralel olarak, Dibis'te Haşdi Şaabi'ye bağlı Kürt kökenli gençlerden oluşan 150 kişilik birlik oluşturulduğunun kamuoyuna yansması önemli bir somut örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle söz konusu birliğin kurulmasının kamuoyuna yansmasının ardından Haşdi Şaabi'nin yaptığı açıklamayla birliğin kendilerine bağlı olmadığını ve herhangi bir resmiyetinin bulunmadığını belirtmesi ve yaşanan karmaşık durum,

Kerkük'teki güvenlik yapılanmasının merkezî hükûmetten kopuklaşmasına dair endişelere haklılık sağlamaktadır. Nitekim özellikle IŞİD'in Dakuk ve Havice'de saldırılarını yoğunlaştırdığı dönemler hatırlandığında; Kerkük Türkmen milletvekillerinin ve yine bölgedeki Türkmen yerel siyasetçilerinin, merkezî hükûmete, bölgedeki güvenlik kontrolünün yalnızca Bağdat'ın kontrolünde olan güçler aracılığıyla sağlanması ve bu güçlerin sayılarının artırılması yönünde çağrı yaptıkları bilinmektedir. Bu noktada özellikle Türkmenler, terörle mücadelede yer yer Federal Polis güçlerinin operasyonel anlamdaki tecrübe eksikliğinden dolayı yetersiz kaldığını; Federal Polis güçleri yerine Irak ordusuna bağlı tugayların bölgeye konuşlandırılması gerektiğini savunmuşlardır. Türkmenlerin bu çağrılarının aksine Kerkük'te güvenlik yapılanmasını çeşitlendirmeye yönelik adımlar atılmakta ve bu adımlar bazı bölgelerde ortak koordinasyon merkezleri kurmakla veyahut çeşitli siyasi hesaplar doğrultusunda merkezî hükûmetten kopuk birliklerin oluşturulması ile hayata geçirilmektedir.

Ülkenin kuzeyi başta olmak üzere Irak'ın farklı bölgelerinde varlık gösteren terör örgütü PKK, geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi 2020 yılında da Irak'ın güvenlik ve istikrarına yarattığı tehdidi sürdürmüştür. Bu bağlamda özellikle merkezî hükûmetin 2017'de Kerkük'e yönelik askerî operasyonunun ardından kent içerisinde sivil yapılanmalar şeklinde varlığını gizleyen örgüt, dönem dönem bölgedeki Türkmen varlığına dönük saldırılarda bulunmuştur. Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde yer alan terör kamplarına yönelik Pençe Harekâtlarının ardından Kerkük'teki yapılanmalarını harekete geçiren örgüt, 20 Haziran 2020 tarihinde Kerkük'te bazı köprülere sözde bayraklarını asmış ve kentteki Türkmen mezarlığına saldırmıştır.

Diğer yandan PKK, Kerkük'te yalnızca silahlı saldırılar şeklinde değil; bölgede yürüttüğü uyuşturucu ticareti ile de tehdit olmaya

devam etmektedir. PKK'nın Kerkük ve çevresindeki uyuşturucu ticaretine ve bu ticaretin Türkmen gençlerini nasıl etkilediğine değinen ITC Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi, merkezî hükûmetten Kerkük'teki PKK

yapılanmasına müsaade etmemesi çağrısında bulunmuştur. Salihi ayrıca, Iraklı makamlar ve istihbarat birimlerinin raporlarında, örgütün Türkmenleri ve Türkmen cephesini hedef hâline getirdiğini bildirmiştir.

SONUÇ

2020'de Irak siyaseti, toplumu, ekonomisi ve güvenliği ABD ve İran arsasındaki rekabetten, protestoların ortaya koyduğu değişim beklentilerinden, koronavirüs salgınından ve yeni hükûmet ile birlikte yeni sürecin iç ve dış politikadaki getirilerinden doğrudan etkilenmiştir. Tüm bu etmenlerin, 2020 yılı ile sınırlı kalmayıp 2021 yılında da Irak'ı şekillendiren temel hususlar olacağı beklenebilir. Dolayısıyla Irak Türkmenlerinin mevcut sorunları ve geleceklerine dair değerlendirmeler de söz konusu etmenler ile yakından ilgilidir. Bu anlamda özellikle gelecek yıl yapılması beklenen erken seçimler Türkmenlerin Irak siyasetindeki geleceği noktasında son derece önemlidir. Bilhassa vilayetlerin seçim bölgelerine ayrılmasının ilk kez uygulanacağı göz önüne alındığında, yeni sistemin avantaj ve dezavantajlarına karşı siyaseten doğru stratejiler ortaya konarak seçimlere katılım ve seçim sonuçlarında mümkün olan en fazla vekil sayısı ile parlamentoda temsil kazanabilmek Türkmenler için son derece kritik önem taşımaktadır. Dolayısıyla 2021 yılında yapılması planlanan seçimlerin, Türkmenlerin Irak siyasetindeki etki gücünü belirleyecek olması nedeniyle yakından takip edilmesi gerekmektedir.

Mayıs 2020'de kurulan Kazimi hükûmetinin IKBY ile iş birliği içerisinde atmış olduğu adımlardan biri olan Sincar Anlaşması'na benzer bir anlaşmanın diğer tartışmalı bölgelerde uygulanıp uygulanmayacağı hususu ise Türkmenleri yakından ilgilendiren diğer bir konu başlığı

olacaktır. Hâlihazırda Bağdat ile Erbil arasında Kerkük başta olmak üzere diğer tartışmalı bölgelerin çözümüne ilişkin somut adımlar atabilmek amacıyla görüşmelerin sürdüğü, ortak bir anlaşma için belli bir aşamanın kaydedildiği bilinmektedir. Dolayısıyla seçimlerin arifesinde iki taraf arasında bazı siyasi hesaplara bağlı kalınarak ortak bir anlaşma gündeme gelebileceği gibi söz konusu olası bir anlaşma bölgede yeni gerilim ve çatışma dinamiklerini de tetikleyecektir. Nitekim gerek Türkmenler gerek bölgedeki Arap siyasiler gerekse tartışmalı bölgelerde önemli silahlı güce sahip Haşdi Şaabi, merkezî hükûmet ve IKBY arasındaki müzakerelerin "gizli ajandalardan" uzak, şeffaf ve bölgenin tüm unsurlarını kapsayacak şekilde yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Öte yandan, Joe Biden'ın ABD'nin yeni başkanı seçilmesinin ABD'nin Irak politikasında bazı dönüşümleri de beraberinde getirmesi beklenmektedir. Bilhassa seçim sürecinde Biden ve ekibinin İran'a yönelik Trump yönetimine kıyasla daha ılımlı mesajları, Irak üzerinde devam eden ABD ve İran rekabetine dair daha farklı bir atmosfer oluşturabilir. Ayrıca Biden'ın Obama yönetiminde başkan yardımcılığı yaptığı dönemde IKBY ile kurduğu yakın ilişkilerin yeni dönemde Irak politikasına nasıl yansıyacağı da Irak ve Irak Türkmenleri için son derece önemli olacaktır. Bu anlamda Irak'taki başat aktör konumunda olan ABD'nin, dış politikada Irak için nasıl bir çerçeve çizeceği Irak'ı her anlamda etkileyebilir dolayısıyla Irak'ın her bir etnik ve dinî bileşeni üzerinde ciddi yansımaları olabilir.

NOTLAR

[illegible]

www.orsam.org.tr

[orsamorgtr](https://www.facebook.com/orsamorgtr)